

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ז

פרשת נשא

(יט) והשביע אותה וגו' אם לא-שכב וגו' ואם-לא שטית וגו'. החזרה בלשון כינוי — "ואם-לא שטית" וגו' — באה, כנראה, למנוע אי-הבנה. אילו נאמר רק "אם לא-שכב" וגו', היה אפשר להעלות על הדעת שהתורה מתעבת רק ניאוף גמור; אך אין היא גוערת באשה הנוהגת קלות ראש וסוטה מדרכי הצניעות, כל עוד לא השלימה את הפשע. משום כך הוא אומר כאן תחילה "אם-לא שכב" וגו'; אמנם המארה שתבוא על ידי מי המרים תלויה בהשלמת הפשע, אך יחד עם זה הרי הוא מכנה את המעשה בלשון "ואם לא-שטית" וגו'; שהרי הוכח על כל פנים, שכבר סתה מדרך הצניעות, שהמקדש מתווה לעמו; היא "סוטה" מכל מקום, אפילו לא הגיעה לכלל טומאה גמורה. משום כך שני העניינים האלה מובלטים גם כאן בהנחה החיובית (פסוק כ): "ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת ויתן" וגו'.

ה. א. רש"ר הירש .
פרק ה' פסוק יט':

תחת אישך מתאר, כנראה, את היחס שבין אשה כשרה לבין בעלה; אילו זכרה את היחס הזה, היתה ניצלת מן החטא. השווה "ותחת כנפיו תחסה" (תהלים צא, ד), "ופרשת כנפך על-אמתך" (רות ג, ט), "רק יקרא שמך עלינו" (ישעיה ד, טו). האשה היא תחת חסות הבעל, ויש לה חובות כלפיו. היא משועבדת לזכויות, שיש לו עליה מכח הנישואים. שמו נקרא עליה. היא נושאת את שמו. היא שלו במעמד זה, שהגיעה אליו בשעת הנישואים. היא סתה מחובות המוסר, שמעמדה הטיל עליה; היא היתה ל"סוטה".

אלו

1. מה מוצא פרשנו בקטע הראשון בפסוק עליו הוא מונה את דבריו?
2. מצטט מה פואד פרשנו מכך?
3. מה מדגיש פרשנו בקטע השני?
4. איך הוא מבין את הקשר הלוואי וההתחייבויות שיש לאשה כלפי בעלה?

נשא

תלמוד לומר: "וימאנו לשמע" וכו' (נחמיה ט, יז), עין שם. ולפי זה המדרש, היה שם באשה מנאפת, שמים מתוקים ישובו להיות בפיה למרים, כך נעשו להם שם המים בפיהם מרים. "ויורהו ה' עץ", למדו דרך התורה עץ חיים המרחקת עבודת אלילים, ועל ידי זה "וימתקו המים". וזה ענין העגל, שנאמר: "ויטחן עד אשר דק" וגו' "וישק את בני ישראל" (שמות לב, כ), ואמרו רז"ל שנתפנו לבדקן פסוטות וכו' (עבודה זרה מד.), הן מצד שעובדי עבודה זרה דינם פסוטה, הן מצד שעברו בזמן ההוא גם על גלוי עריות, כמו שלמדו (תנחומא כי תשא כ) מן פסוק "ויקמו לצחק" (שמות לב, ו). ואולי שמטעם זה נאמר "ויטחן", לבדק חטא הטחינה, דהינו גלוי עריות, כמבאר למעלה. והעגל מצד עצמו היה ענין מר, ודבקה בו הטמאה, טמאת עבודה זרה וטמאת גלוי עריות. על כן היה מזיק דוקא לכל מי שעבדו, כי מצא מין את מינו, אבל למי שלא עבדו לא היה מזיק, כי לא נדבק בו מאומה מן החרם, והיה הנהב הטחון אצלו כשאר זהב בעלמא. ולדעת רז"ל (סוטה כ.) הושם במי סוטה דבר מר, לפי שנאמר: "כי נפת תטפנה שפתי זרה" וגו' "ואתריתה מרה כלענה" (משלי ה, ג-ד). ונתינת המים בכלי חרש, הינו לפי שכל כלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם, כך הפא על הערנה והוליד ממנה ממזר נקרא (חגיגה ט.) "מענת לא יוכל לתקן" (קהלת א, טו).

ורז"ל נחלקו בדבר, אם היה במים אלו דבר מר, כי לדעת רז"ל הושם בהם דבר מר (סוטה כ.). ודעת הרמב"ן, מדלא נאמר 'ובאו בה המים המרים למאריים', וכתוב בהפך זה: "ובאו... המים המאריים למרים", שמע מינה שלא היה בהם דבר מר, אף שבפיה היו למרים. וכן מצינו במי מרה, שנאמר: "ולא יכלו לשותת מים ממרה כי מרים הם" (שמות טו, כג), ולא נאמר 'כי מרים היו', אלא שלא היו מרים, אף בפיהם שבו להיות מרים. לכן נאמר "כי מרים הם", הינו ישראל. ולפי שהמקום נקרא מרה, משמע שמעולם היו שם מים מרים, על כן נאמר: "על כן קרא שמה מרה", על שם המעשה שארע שם, שמים אלו שבו להיות מרים בפיהם על צד העגש.

והקרוב אלי לומר בזה, שמי מרה ומי סוטה וענין העגל, הכל אחד הוא. בהיות שפכר אמרו רז"ל שהדברות היו חמש מול חמש (מכילתא יתרו פרשה ח, ג), ודבור "לא יהיה לך", כנגדו "לא תנאף", פי העובד עבודה זרה פאלו מנאף אחרי המקום, שנאמר: "האשה המנאפת" וגו' (יחזקאל טז, לב). ובמרה היו שטופים בעבודה זרה, כדאיתא במכילתא (בשלח ויסע א, כב), ומביאה הילקוט פרשת בשלח (טו, רנד) בפסוק "ויסע משה את ישראל" (שמות טו, כב), שאמרו שם: נעשה לנו עבודה זרה ותדר בראשינו. יכול שאמרו ולא עשו?

מלות

1. על מה בדיוק החחלוקת בצנין האים האריים?
2. כמה הדואמא מן האקרא על האים האריים בארה דומה לאקרה זאנו?
3. איך צנין הצאל קשור או דומה לכאן?
4. מה מסאל השיאום בכלי חרס?
5. איך שייק לכאן הפסוק האמא 6613?

* * *

י (ב) כי יפלא. לשון הפנחה וזרות, ויבוא לשון זה אלל הגדר היואל ממנהג שאר הגדרים, ודומה לו והפלא ה' את מכותך (דברים כ"ח ט"ט), בעבור הפלגת המנסה וזרותה, אף כאן מפליא לנדור דבר זר שלא כנהוג, כי דרך הנודרים לנדור קרבן או כסף וזהב לבדק הבית, וזה נודר להפריש עלמנו מן חיזה דבר: לנדור נדר נזיר. שידור להיות נזיר, כי מיר הוא תואר השם, ונקרא כן לפי שמתרחק מן המותרות, והוא מגזרת וינורו שהוא לשון רחוק: לחזיר לה'. להזיר את עלמנו מן המותרות לכבוד ה' ועבודתו. והנה יש דברים הרבה שיוכל אדם להפריש עלמנו מהן, הן מיני אכילה ושתייה ותענוג ומלבושים ושינה וכדומה, שעל כולן נאמר לאסור אסר על נפשו (לקמן ל' ג), ושם אפשרנו, ובכלן בל החיוב לעשות ככל היואל מפיו, אבל אין באחד מהן מי שיקרא קדוש לאלהיו רק מי

ג. באור יש"ד.

פרק ו' פסוקים ב', ג', ד':

שיזיר עלמנו מן היין ומן התגלחת וטומאת מת, ולזה אמר כאן כי יפליא וכו' להזיר לה', כלומר מי שרולה להפליג צפרישות וכל חפלו להתדבק בה', יזיר עלמנו משלשת דברים הללו ואז יקרא קדוש. וטעם יתרון הקדושה שיש באלה הדברים הוא מן התעלמויות שאין בנו כח לבא עד תכליתן, רק הכתוב יודיענו שהפרשה מן היין ומן התגלחת ומן טומאת מת היא הקדושה האמיתית, ואין כן הפרשה משאר הדברים: (ג) מיין ושבר יזיר. אם נדר להיות קדוש אז מחייב הוא להתרחק תחלה מן היין, ומכל דבר שישתכר האדם ממנו, וטעם שזכר הכתוב יין ושכר כתבנו (ויקרא י' ע'): המזיק יין. בעבור יתרון קדושתו יזהר אף מן החומץ אעפ"י שאינו משכר, וכן מן הענבים: וכל משרת ענבים. כל משקה ששרו בהן ענבים עד שנמוחו ונמסו: (ד) מחרצנים. הם הגרעינים שבתוך הענבים: ועד זג. הן הקליפות שמצחון, ומאמר מחרצנים ועד זג דבק עם מכל אשר יעשה, כלומר מכל אשר יעשה מנוף הגפן עלמנו, ומכל אשר יעשה מן המחרצנים או מן הזגים, אף שהם דברים שאין שום אדם תאב להם, יהיה נזהר בהם הנזיר שלא יבא על ידי זאת לאכול הענבים עלמס:

אלות

1. איך פרשנו אמין את השימוש כאן בפרש: פלא?
2. אחי ואלה נקרא נזיר: "קדוש"?
3. פולת הדברים הם כדבר תצלמות, התוכל לנסות להפין את משמעותם?
4. אלה אסרה התורה עם חרצנים וזג?

* * *

ד. הכתב והקבלה. פרק ו' פסוק ט':

ההבדל שבין "פתע" לבין "פתאום"
(ט) בפתע פתאום. שניהם יישמשו על ביאת דבר שלא בהכנה אליו, וההבדל ביניהם כמו שכתב הרש"פ ("יריעות שלמה" ח"ב דף לא; אוצר החכמה, עמ' 67-66), "פתע" נאמר בבחינת הפעולה עצמה, ושם "פתאום" נאמר בבחינת מקבל הפעולה. רוצה לומר כי "פתע" נאמר על פעולה מתיחדת מבלי סיבה קודמת, ואף על פי שאין דבר בלא סיבה, הנה היתה הסיבה נעלמת בלתי גלויה, והרי הדבר המתיחד כאילו נתהווה בלי סיבה (פלאצליק), שבאופן זה הרי המעשה עצמה משונה משאר מעשים הרגילים ושכיחים. ו"פתאום" נאמר על קבלת דבר מבלי שיהיה המקבל מוכן אליה, שבאופן זה היתה סיבת הדבר גלוי לכל ובלתי משונה משאר דברים, אלא שהמקבל לבד לא היה מוכן אליו ובלתי משער עליו שיתהווה (אונ-פערזעהענס) [בלתי צפוי מראש]. המשל בזה ביום צח כשהאירה השמש בכל עז, בפ"א [בפעם אחת, כלומר בבת אחת] נתקשרו השמים בעבים ויהי גשם על הארץ, נאמר על הגשם שבא "בפתע", לפי מה שלא הרגשנו שום סיבה באויר לשיהיה גשם כל כך מהרה, אחר שראינו עכשיו את האויר צח ונקי. אמנם כשראינו את האויר צח ונקי בעת שנכנסנו למשכב, ולאור הבוקר שמענו מטר דופק על הגג, הנה לא יצדק לנו לומר שזה המטר בא "בפתע", כי מהנשף עד הבוקר זמן מרובה ויש בו ספוק לקשור עננים ולהתהוות מטר, אלא שאנחנו לא מצאנו את עצמנו מוכנים אליו. [לזה יצדק לשון "פתאום" כלל הדבר "פתאום" נאמר על המקבל דבר בלי הכנה, ו"פתע" על הפעולה עצמה הבאה במהירות ובבת-אחת שאין סיבתה גלויה ומפורסמת.

ואמר כאן "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום". "בפתע" שב על המת עצמו, כאילו תאמר שמת מיתת אסכרה רוצה לומר מבלי חולה [חולי, מחלה] קודמת. ו"פתאום" שב אל הנזיר, דהיינו שבא אליו מיתת חברו בהיסח הדעת שלא היה מוכן אל הדבר. ואו או קתני, דהיינו או שמת עליו ב"פתע" דהיינו באופן מיתתה שלא קדם לו שום חולי, שבוה האופן הרי הנזיר אונס גמור שנטמא. או אפילו שמת עליו "פתאום" כלומר שלא הכין הנזיר את עצמו שיתטמא באהל המת כגון שנכנס לבית בבלי דעת שיש שם חולה, ובהיותו שם מת החולה ההוא, ובוה האופן הנה הוא שוגג ולא אנוס גמור. וזהו שפירש רש"י מדברי רבותינו בספרי "פתע" זה אונס, ו"פתאום" זה שוגג. אמנם זהו לדעת ר' יאשיה שם בספרי, ולר' יונתן הוא בהיפך "פתע" זה שוגג, פתאום זה אונס. וכן דעת התלמוד (כריתות ט, א) פתע שוגג פתאום אונס (עיי' שם בגמרא).

אלות

1. מהי הדרתו של פרשנו לפני המושגים האובאים כאן?
2. איך הולמנו של עם אסכרה את המצב המתואר?
3. רש"י צפ"י חז"ל קובץ שפתח זה אונס ופתאום זה אונס, התוכל לנסות לראות זאת?
4. איך יתכן לטעון בדיוק להיפך הציון זה?

* * *